

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Första kammaren.

Nr 13.

Lördagen den 3 april.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet *Ewerlöf* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 190, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker, m. m.

Justerades protokollen för den 27 och den 30 nästlidne mars.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Härmed intygas, att dr *V. Ljungdahl* på grund av bältros är oförmögen till arbete fr. o. m. 30 mars t. o. m. 5 april 1943.

Växjö den 30 mars 1943.

Ture Vickhoff,
stadsläkare.

Vidare upplästes två till kammaren inkomna ansökningar, som jämte därvid fogade läkarintyg voro så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Under hänvisning till bifogat läkarintyg får jag härmed vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 31 mars—11 april 1943.

Jönköping den 31 mars 1943.

G. Heïman.

Riksdagsman *Gustaf Heïman*, som lider av influensa, är på grund härav oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet t. o. m. den 11 april 1943, intygas.

Jönköping den 31 mars 1943.

Gösta Nyström
stadsläkare.

Till riksdagens första kammare.

Åberopande bilagda läkarbetyg anhåller jag vördsamt om ledighet från riksdagsarbetet.

Stockholm den 2 april 1943.

K. G. Westman.

Att statsrådet *K. G. Westman* fr. o. m. den 24 mars t. o. m. den 15 april 1943 är förhindrad deltaga i riksdagsarbetet, intygas härmed på heder och samvete.

Stockholm den 2 april 1943.

H. Öhnell,
legit. läkare.

De begärda ledigheterna beviljades, beträffande herr statsrådet *Westman* för den i åberopade läkarintyget angivna tiden.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin, m. m.;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 26 april 1940 (nr 272) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 924) med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 951) angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 12 december 1941 (nr 925) om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 925) med särskilda bestämmelser angående förmyndarskap, godmanskap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 8 november 1940 (nr 926) med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra inrättningar och samfälligheter samt stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 31 maj 1940 (nr 473) om förbud i vissa fall mot beviljande av kvarstad eller skingringsförbud; samt

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 118, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss förhöjning av understöd åt f. d. specialtobakshandlare.

Anmäldes och godkändes sammansatta stats- och bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 119, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 185, med förslag till förordning om särskilt undantag från skyldighet att utgiva lagfartsstämpel och skatt för gåva efter vissa lantmäteriförrättningar inom Kopparbergs län.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 186, angående åtgärder för stödjande av odlingen av vissa köksväxter.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 187, angående anslag till telefonstationsbyggnader i Hässelby villastad och i Lännersta.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 188, angående reglering av socker-
näringsen i riket m. m.

Propositionen hänvisades, såvitt angick anslag till Bidrag till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter, till jordbruksutskottet, i vad propositionen rörde anslag till Anordningar för lastning och lossning av sockerbeter vid statens järnvägar, till statsutskottet samt i övrigt till bevillningsutskottet.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 190.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående förstärkning av tionde huvudtitelns anslag för budgetåret 1942/43 till kommittéer och utredningar genom sakkunniga;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till om- och tillbyggnad av länsresidenset i Växjö;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till posthusbyggnad i Växjö;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till lantmäterikontorsbyggnad i Örebro; och

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av vattenrätt i Skärhällsforsen i Indalsälven;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt f. d. vicekonsuln i disponibilitet Charles Gustaf Fredholm;

nr 33, i anledning av framställningar angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta åt Knut Olof Åkerlind och understöd åt Elsa Paulina Blomdahl;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dels förhöjt familjepensionsunderlag för förre studierektorn C. Eneman, dels ock rätt till viss tjänstårsberäkning i pensionshänseende för förra distriktsbarnmorskan Ellen Amalia Maria Lehman;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i statens pensionsanstalt för sjukgymnaster vid akademiska sjukhuset i Uppsala;

nr 37, i anledning av väckt motion om poliskonstapeln J. O. Nyströms tjänstepensionsförhållande;

nr 38, i anledning av väckt motion om rätt för e. o. riksgäldsvaktmästaren M. Sandberg att för löneklassplacering tillgodoräkna sig viss föregående anställning; och

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

första lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av väckt motion om upptagande av mineralet beryll bland de inmutningsbara mineralen i gruvlagen; och

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 13 december 1940 (nr 995) om straff för sabotage;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av väckt motion angående rätt att företaga sjösänkning till förmån för gruva;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt allmänna föfogandelagen m. fl. lagar;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 juni 1940 (nr 645) om skyldighet att bortföra varuförråd, m. m.; och

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 och 3 §§ lagen den 11 juni 1937 (nr 348) om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond, m. m.; och

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för forsknings- och försöksverksamhet rörande lantmannabyggnader;

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion angående förbättrad lägre handelsundervisning m. m.; samt

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 4, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i statens järnvägars taxebestämmelser m. m.;

nr 5, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om auktorisation av bilskolorna m. m.;

nr 6, i anledning av väckt motion om viss ändring av hälsovårdsstadgans bestämmelser rörande bostads beskaffenhet; och

nr 7, i anledning av väckt motion om utredning rörande åtgärder för att förbättra förhållandena för de sockersjuka.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talman i riksdagens första kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, den 31 mars 1943.

På därom gjord ansökning beviljade herrar deputerade vaktmästaren hos kammaren R. Sidén för fullgörande av värnpliktstjänstgöring tjänstledighet från och med den 5 nästkommande april tills vidare under återstoden av inne-

varande riksdag samt antogo till vikarie för honom under ifrågavarande tid extra riksgäldsvaktmästaren L. Löfving.

År och dag som ovan.

In fidem
G. H. Berggren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.13 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 6 april.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Justerades protokollet för den 31 nästlidne mars.

Herr *Linder* anmälde, att han denna dag åter infunnit sig vid riksdagen.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Undertecknad får med stöd av bilagda läkareintyg anhålla om ytterligare ledighet från riksdagsarbetet fr. o. m. den 7 t. o. m. den 15 dennes.

Malmö den 3 april 1943.

Axel Roos.

Juris doktor *Axel Roos*, som av mig behandlas för Brachialisneuralgi, är fortfarande oförmögen till arbete fr. o. m. den 7 april t. o. m. den 15 april, intygas.

Malmö den 3 april 1943.

Ivan Ekberg,
leg. läk.

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1943/44 m. m.;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till telefonstationsbyggnad i kvarteret Jericho i Stockholm;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid kommunikationsverken;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ökning av malmbrytningen i Luossavaara gruvfält; samt

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av Malmö—Simrishamns m. fl. järnvägar.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 190, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker, m. m.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 65—71, bankoutskottets utlåtanden nr 31—39, första lagutskottets utlåtanden nr 27 och 28, andra lagutskottets utlåtanden nr 17—20, jordbruksutskottets utlåtanden nr 15 och 16, första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6 samt kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 4—7.

Fru *Sjöström-Bengtsson* väckte en motion, nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förskottering av underhållsbidrag till barn (bidragsförskottslag).

Motionen bordlades.

Interpellation om hempermittering av vissa värnpliktiga under vårsådden.

Herr **Elofsson, Gustaf** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Som bekant har en del jordbrukare och jordbruksarbetare genom tilldelning av s. k. uppgiftskort kunnat på ett smidigt sätt hempermitteras från beredskaps-tjänst under de tider på året, då de äro oundgängligen nödvändiga hemma, såsom vid vårbruk, slätter och skörd. Detta system har fungerat på ett tillfredsställande sätt, om man bortser från att antalet tilldelade uppgiftskort i allmänhet varit otillräckligt.

Under de senaste dagarna ha emellertid en mycket stor del värnpliktiga som på grund av sina uppgiftskort just nu äro hempermitterade för vårsådden fått order att den 20 april inställa sig till en månads militärtjänstgöring. En sådan inkallelse kan få allvarliga följder. Den 20 april är vårbruket på slättbygden ännu ej avslutat. Sockerbetorna skola sås och på sandslätterna sättes potatis först i slutet av april. I skogstrakterna är ej vårbruket mera än nätt och jämnt påbörjat den 20 april.

Med kännedom om den oerhörda knapphet på arbetskraft, som råder vid jordbruket, kan man befara, att avsevärda arealer komma att besås först efter den 20 maj. Inom potatisdistrikten kommer man troligen att så vårsäd i stället för att sätta potatis, emedan man ej kan hinna med det tidsödande arbetet med potatissättning. Detta kan medföra en avsevärt minskad potatissodling, vilket icke är önskvärt ur folkförsörjningssynpunkt. Detta suspenderande av uppgiftskortens giltighet kommer därför att förorsaka allvarliga rubbningar i odlingsplanerna på de jordbruk, där innehavaren och arbetarna åter bli inkallade trots uppgiftskort.

Vid hänvändelse till länsarbetsnämnden har man meddelat mig att någon möjlighet till uppskov eller frikallelse från här påtalade inkallelser ej är möjlig, enligt meddelande från statens arbetsmarknadskommission.

Arbetena med sådden kunna ej skötas av tillfälligt beredskapsfolk från andra yrkesgrupper. Dessa arbeten med sådd och sättning fordra yrkesvana. Lediga jordbruksarbetare finnas ej.

Interpellation om hempermittering av vissa värnpliktiga under vårsådden.
(Forts.)

Med anledning av dessa inkallelser får jag vördsamt anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kungl. försvarsdepartementet få framställa följande interpellation.

1. Är det med herr statsrådets medgivande som uppgiftskortens befriande verkan åsidosatts?

2. Hade man ej lika lätt kunnat inkalla andra för folkförsörjningen mindre nödvändiga yrkesmän?

3. Ämnar herr statsrådet vidtaga åtgärder för att de jordbrukare och jordbruksarbetare, som oundgängligen behövas hemma för vårsådden, beredas möjlighet att utföra detta arbete?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.11 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 7 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **Möller**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Franzons interpellation angående snar behandling av abortfrågan, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har dess ledamot herr Franzon till mig ställt följande frågor:

*Ang. snar
behandling av
abortfrågan.*

1. Har herr statsrådet tillfälle att giva meddelande om när abortfrågan kan beräknas komma upp till behandling och huruvida man kan emotse statsrådets medverkan till en snar behandling av detta så viktiga problem?

2. Kunna sådana initiativ från statsrådets sida förväntas, att statsbidrag tillförsäkras städer och landsting, vilka söka lösa frågan i riktning, som antytts i motiveringen?

Det föreligger inga möjligheter att säkert bedöma i vilken utsträckning illegal fosterfördrivning förekommer i vårt land. Interpellanten anför enligt dr Gunnar Inghe siffran 10,000 och enligt andra källor siffran 30,000—40,000. Alla uppskattningar äro mycket osäkra och auktoriteternas uppfattningar skifta starkt. Så torde enligt de beräkningar, som gjordes i början av 1930-talet av byråchefen Edin, det årliga antalet provocerade aborter ligga mellan gränser, som angivas av talen 10,000 och 20,000. Det förtjänar framhållas, att Edin starkt underströk, att siffrorna basera sig på antaganden, och att det är omöjligt att med säkerhet säga om ifrågavarande gränsvärden motsvara verkligheten. En del läkare anse, att Edins siffror äro för höga; andra ha antagit betydligt högre frekvenssiffror. Man har vidare beräknat, att av de årliga

Ang. snar behandling av abortfrågan. (Forts.)

aborterna hälften skulle falla på ogifta och hälften på gifta kvinnor. Ställer man abortantalet i förhållande till antalet födslar, är enligt 1934 års abortkommittés uppskattning abortfrekvensen 10 gånger så hög bland ogifta som bland gifta kvinnor. Uppgifter, som med säkerhet tyda på en minskning i abortantalet under de senaste åren, ha icke framkommit. De föreliggande beräkningarna, även de mest optimistiska, tillåta inte gärna annan slutsats än att samhället icke lyckats komma till rätta med detta problem.

Då abortfrågan togs upp 1934, övervägde den straffrättsliga aspekten på problemet. Även om vitt skilda ståndpunkter framträdde vid den etiska bedömningen av fosterfördrivningen, gav frekvensen av aborter vid handen att i stora kretsar den då gällande lagstiftningen icke var i överensstämmelse med rättsuppfattningen. Den då tillsatta abortkommittén fann förhållandena motivera en legalisering av aborten, då vissa förutsättningar förelågo. Utöver medicinska skäl ansåg kommittén att abortframkallning legalt skulle kunna ske på humanitära, eugeniska och sociala indikationer. Ett av de viktigaste skälen för kommittén att föreslå införandet av straffrihet vid dessa indikationer var möjligheten att på denna väg medverka till att kvinnor, som annars skulle gå till kvacksalvare eller själva framkalla abort, efter en lagändring i stället skulle vända sig till läkare, hos vilka deras sak skulle kunna bli föremål för en prövning, som till sin främsta uppgift satte att avhjälpa deras svårigheter utan abortprovokation.

Vid den diskussion, som utspann sig i anledning av abortkommitténs betänkande, kommo de sociala indikationerna i förgrunden. Det framhölls att sociala svårigheter som indikationsgrund skulle bli ett mycket vanskligt och svårbestämt begrepp och att den rätta lösningen av dessa svårigheter vore, att samhället undanröjde dem genom åtgärder, som gäve moder och barn en sådan trygghet att anledning till abort icke föreläge.

Kungl. Maj:ts förslag till 1938 års riksdag innebar en modifikation av abortkommitténs förslag och upptog icke den sociala indikationen men väl vad som blivit kallat blandade medicinskt-sociala indikationer. Första lagutskottet fann den gjorda gränsdragningen innebära en med hänsyn till rådande omständigheter lämplig avvägning av området. Härvid utgick emellertid utskottet från att reformarbetet på det sociala området komme att leda till åtgärder från samhällets sida av beskaffenhet att motverka uppkomsten av sådana situationer, i vilka kvinnor av fara för nöd eller ofärd dreves att framkalla abort. Utskottet förutsatte vidare, att frågan om sexualupplysning erhöle en tillfredsställande lösning.

Under diskussionen på 1930-talet — från abortkommitténs tillsättande 1934 till lagstiftningen 1938 — försköts tyngdpunkten från den straffrättsliga aspekten till den sociala aspekten. En förutsättning för en lösning av abortfrågan på den grund, som lades genom 1938 års lagstiftning, var att sociala åtgärder vidtoges, som relativt snabbt skulle undanröja de ekonomiska och sociala svårigheter, vilka föranledde önskemålen om avbrytandet av havandeskap. Den optimism, som präglade uppfattningen härvidlag, kom kanske tydligast till uttryck i befolkningskommissionens yttrande, där det bl. a. framhölls, att ett samhälle med det nutida Sveriges ekonomiska resurser och demokratiska kultur icke behöver — och icke får — tillåta, att ett barn skall för dess moder innebära en ekonomiskt eller socialt betingad nöd eller ofärd. Kommissionen räknade med att ett snabbt och kraftigt reformarbete i detta syfte skulle genomföras.

Nu har snart fem år gått sedan denna lag stiftades, och någon förbättring i abortsituationen kan icke iakttagas. Ärligen befinner sig fortfarande ett stort antal kvinnor i vårt land i den belägenheten att de hellre ta den fysiska risken av att vända sig till kvacksalvare eller själva framkalla abort i stället för att

Ang. snar behandling av abortfrågan. (Forts.)

frambära sitt barn. Någon nämnvärt ökad kontakt med abortklientelet ha läkarna icke förmått skapa, utan den stora strömmen av abortsökande vänder sig alltjämt till kvacksalvare eller företaga själva ingrepp.

Det måste anses ha legat i denna lagstiftnings förutsättning, att den för att kunna åvägbringa en lösning av abortfrågan skulle kompletteras med sociala reformer, som ta syfte på abortklientelet's situation. De åtgärder, som hittills vidtagits för att ekonomiskt och socialt stödja mödrarna, ha icke direkt tagit sikte på abortklientelet's läge. Jag syftar härvid på bosättningslånen, moderskapspenningen och moderskaps hjälpen, mödrahjälpen, barnbidragen, förbud mot avskedande vid havandeskap och barnsbörd o. s. v. Men de ha givetvis kunnat underlätta situationen även för dem, för vilka havandeskapet icke varit önskat. Jag nödgas dock dra den slutsatsen, att hittills vidtagna åtgärder av olika orsaker tydligen icke varit tillräckliga för att föra denna fråga mot sin lösning. Dels ha krisförhållandena begränsat den allmänna sociala reformverksamheten, dels ha av samma orsak stödåtgärder direkt syftande på abortklientelet uteblivit. Jag finner det emellertid självklart, att de tankegångar, som föresvävade lagstiftarna år 1938, böra fullföljas så snart ske kan.

Vid sidan av de ekonomiska skälen spela andra motiv in hos de kvinnor, som önska framkalla abort. Detta är framför allt fallet hos de ogifta kvinnorna, för vilka de konventionella hänsynen alltid ha en framskjuten plats i motivkretsen. På längre sikt kan upplysningsverksamheten härvidlag tänkas inverka på och ändra den allmänna inställningen till den ensamstående modern. Slutligen torde en förbättrad sexuell undervisning kunna vara ägnad att minska frekvensen av icke önskade havandeskap. Jag erinrar i detta sammanhang, att Kungl. Maj:t för att möjliggöra sådan undervisning redan inom barnskolorna genom kungörelsen den 10 april 1942 vidtagit vissa ändringar i kursplanerna för rikets folkskolor. Enligt dessa bestämmelser bör undervisningen i könslivets biologi och hygien ske på sådant sätt, att den främjar lärjungarnas sedliga fostran, varvid bör inskräpas, att sexuell återhållsamhet bör iakttagas, till dess individen är i stånd att bilda hem samt vårda och uppfostra sina barn. Vad som vid sidan av undervisningen utan dröjsmål bör kunna åstadkommas är en grundlig upplysningsverksamhet, till att börja med genom utgivandet av en folkskrift, där de personliga riskerna och de samhällseliga vådorna av fosterfördrivningen belysas.

Vilken vikt man enligt min uppfattning bör fästa vid abortfrågan, framgår därav att den särskilt upptogs i direktiven för den nu arbetande befolkningsutredningen. Den omfattning, som de illegala aborterna ha, och den risk för sterilitet, som de medföra, gör frågan allvarlig ur befolkningspolitisk synpunkt. Under hand har jag erfarit, att befolkningsutredningen ägnat frågan ingående behandling och att ett betänkande jämte vissa förslag är att vänta under innevarande år. Utredningen har verkställt undersökningar rörande de problem, som de abortsökande brottas med och som äro ägnade att framkalla önskan om abort. På grund av att abortklientelet till största delen icke söker kontakt med offentliga organ, ha dessa undersökningar varit tidsödande och resultaten svårkontrollerbara. Utredningen har funnit, att en av förutsättningarna för ett effektivt reformarbete är att ansvariga organ komma i beröring med de abortsökande. Läkarna ha icke lyckats åstadkomma en tillfredsställande kontakt. Utredningen har stannat inför möjligheten att en speciell kuratorsverksamhet för abortklientelet inrättas. En av förutsättningarna för att kuratorerna skola ha framgång i sitt arbete finner utredningen vara, att de kunna erbjuda den abortsökande verklig materiell hjälp. Utredningen är av den uppfattningen, att en effektiv lösning av abortproblemet endast kan ske genom att samhället förmår

Ang. snar behandling av abortfrågan. (Forts.)

ge åt de mödrar, som befinna sig i en så ömtålig situation att de frestas att tillgripa abortframkallning, en förnimmelse av trygghet och säkerhet.

På utredningens nuvarande stadium anser jag mig icke närmare kunna ingå på frågan, huru de åtgärder böra utformas, som enligt min uppfattning måste vidtagas för att föra abortfrågan mot sin lösning. Så vitt jag finner stå de åtgärder, som av interpellanten anförts och som planeras i vissa län, i överensstämmelse med de riktlinjer, som uppdragits i befolkningsutredningens diskussion, och jag finner inget hinder i att lokala lösningar försökas. Om formerna för statens finansiella medverkan härvidlag kan jag, under hänvisning till att frågan ännu befinner sig under utredning i befolkningsutredningen, icke uttala mig.

Herr Franzon: Herr talman! Jag ber att till statsrådet få framföra mitt tack för det mycket klarläggande svaret. Jag vågar också påstå att det ur rent medicinsk synpunkt kan anses vara tillfredsställande.

Jag har emellertid i min interpellation velat fästa uppmärksamheten på de sociala synpunkterna, därför att nuvarande abortlag ej tillåter abort på rent sociala indikationer. Det är nog sant som herr statsrådet säger i svaret, att man inte har någon bestämd uppgift om huru stort antalet aborter är i detta land. Uppgifterna äro mycket svävande. Jag har ju stött mig på sakkunskapen, och jag vill påminna om att det i Social-Medicinsk Tidskrift för några månader sedan nämndes en siffra på 50,000 fall per år. Statsrådet konstaterar ju också, att aborterna inte äro i avtagande, trots att fem år nu ha gått sedan lagen stiftades.

Det är en synpunkt i statsrådets svar som jag ber att få uppehålla mig vid. Däri framhålles att det inte är tillräcklig kontakt mellan läkarna och det klientel, som vill bli föremål för abort. Jag har en något annan uppfattning. Det är nog så att vederbörande kvinnor i allmänhet besöka läkare och att denne konstaterar graviditet. De anhålla då själva om att läkaren skall företaga abort, även på rent sociala skäl, vilket han givetvis måste avböja. Det är just i den situationen — och det har hänt i många, många fall, har det berättats mig från läkarhåll — som klientelet mitt för läkarens ögon visar upp en hel rad adresser på illegala abortörer.

Jag hade då tänkt mig, som jag också framhöll i interpellationen, att om det åtminstone vid våra större sjukvårdsanstalter funnes en social kurator, skulle ju läkaren omedelbart kunna hänvisa en hjälpsökande till denna kurator. Den sociala kuratorn bör kunna ge de råd och anvisningar, som behövas. Men det kanske inte är tillräckligt bara med detta, utan kuratorn bör också ha möjligheter att ge hjälp i mindre omfattning omedelbart. Dagen efter det jag väckt min interpellation läste jag i en av de större Skånetidningarna, att medicinalstyrelsen hos Kungl. Maj:t gjort framställning om att Stockholm, Göteborg och Malmö skulle erhålla anslag på 2,000 kronor vardera just för att börja en försöksverksamhet med sådana kuratorer.

Man kan ju fråga sig vad som skall göras socialt, och det är mycket svårt att svara på den saken. Statsrådet själv nödgas ju dra den slutsatsen, att hittills vidtagna åtgärder av olika orsaker tydligen icke varit tillräckliga för att föra denna fråga fram mot sin lösning. Dessutom har ju kristiden medverkat till att det blivit ett avstannande i reformverksamheten. Jag måste emellertid framhålla att den här skisserade hjälpverksamheten enligt min mening kanske är viktigare än någon annan. Man frågar sig då också, om det inte finns andra åtgärder som kunna anstå tills man hunnit ordna denna hjälp.

Om man som jag har den uppfattningen, att hjälp till självhjälp är den bästa formen för bistånd, tror jag nog att man i detta fall kan säga att hjälp på ett

Ang. snar behandling av abortfrågan. (Forts.)

tidigt stadium, då kvinnan är förtvivlad och inte vet sig någon råd för att komma ur tillfälliga ekonomiska svårigheter eller dylikt, verkligen skulle vara en hjälp även för framtiden.

Statsrådet meddelade ju nu att befolkningsutredningen kommer att framlägga sitt förslag under innevarande år. Han ansåg också att de i interpellationen antydda vägarna för hjälpverksamheten kanske äro de som böra besträdas. Jag är tacksam för detta och uttalar den förhoppningen, att man kan motse förslag i nu antydd riktning. Vissa län ha ju redan tagit initiativ i denna fråga.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den av fru *Sjöström-Bengtsson* väckta motionen, nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förskottering av underhållsbidrag till barn (bidragsförskottslag).

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående förstärkning av tionde huvudtitelns anslag för budgetåret 1942/43 till kommittéer och utredningar genom sakkunniga; samt

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Herr statsrådet *Eriksson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 189, angående förlängning av giltighetstiden för vissa tilläggstullar.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till om- och tillbyggnad av länsresidenset i Växjö;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till posthusbyggnad i Växjö;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till lantmäterikontorsbyggnad i Örebro; samt

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av vattenrätt i Skärhällsforsen i Indalsälven.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt f. d. vicekonsuln i disponibilitet Charles Gustaf Fredholm;

nr 33, i anledning av framställningar angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta åt Knut Olof Åkerlind och understöd åt Elsa Paulina Blomdahl;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dels förhöjt familjepensionsunderlag för förre studierektorn C. Eneman, dels ock rätt till viss tjänstårsberäkning i pensionshänseende för förra distriktsbarnmorskan Ellen Amalia Maria Lehman;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i statens pensionsanstalt för sjukgymnaster vid akademiska sjukhuset i Uppsala;

nr 37, i anledning av väckt motion om poliskonstapelns J. O. Nyströms tjänstepensionsförhållanden;

nr 38, i anledning av väckt motion om rätt för e. o. riksgäldsvaktmästaren M. Sandberg att för löneklassplacering tillgodoräkna sig viss föregående anställning; samt

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350).

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av väckt motion om upptagande av mineralet beryll bland de inmutningsbara mineralen i gruvlagen; och

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 13 december 1940 (nr 995) om straff för sabotage.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av väckt motion angående rätt att företaga sjösänkning till förmån för gruva;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt allmänna förfogandelagen m. fl. lagar;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 juni 1940 (nr 645) om skyldighet att bortföra varuförråd, m. m.; samt

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 och 3 §§ lagen den 11 juni 1937 (nr 348) om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond, m. m.; och

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för forsknings- och försöksverksamhet rörande lantmannabyggnader.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion angående förbättrad lägre handelsundervisning m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Föredrogos ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 4, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i statens järnvägars taxebestämmelser m. m.; och

nr 5, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om auktionisation av bilskolorna m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om viss ändring av hälsovårdsstadgans bestämmelser rörande bostads beskaffenhet. *Om obligatoriskt anordnande av matkällare för vissa bostadslägenheter.*

I en inom första kammaren väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 51, hade herr *Frans Ericson* hemställt, att riksdagen måtte besluta, att till hälsovårdsstadgans § 8 mom. 3 och till § 43 mom. 3 skulle göras följande tillägg: »Till lägenhet med kök eller annat särskilt för matlagning avsett utrymme skall jämväl höra lätt tillgänglig, fullgod matkällare.»

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att ifrågavarande motion ej måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr Ericson, Frans: Herr talman! Detta förefaller måhända vara en jämförelsevis liten motion, och man borde därför kanske icke besvära riksdagen med en sådan framställning.

Anledningen till att den gjorts är emellertid följande. En hälsovårdsnämnd i Östergötland ålade en husägare att förbättra lagerutrymmen eller källare så, att vederbörliga alster kunde förvaras där på ett tillfredsställande sätt. Husägaren klagade emellertid hos länsstyrelsen, och denna förklarade att alldenstund andra utrymmen funnos, exempelvis garderober och skåp, behövde han icke iakttaga hälsovårdsnämndens krav i detta avseende. Det är detta som har gjort en sådan ändring önskvärd, att en husägare vore nödsakad att ordna med tillbörliga källarutrymmen för de hyresgäster han har. I de flesta fall är ju dessbättre denna sak någorlunda tillfredsställande ordnad. Men i händelse en husägare tredskas och inte vill vara tillmötesgående mot hyresgästerna, finns det ingenting i hälsovårdsstadgan som kan ålägga honom att sörja för ordnade och tillfredsställande källarutrymmen. Dess värre kan man inte heller återropa hälsovårdsstadgan för kravet att redan befintliga källarutrymmen skola hållas i tillfredsställande och tillbörligt skick. Detta är anledningen till att denna motion har framkommit.

I utskottsutlåtandet återopas nu yttranden som inkommit från informationsstyrelsen, landsorganisationen och livsmedelskommissionen m. fl. Alla dessa hänvisa till att det pågår en utredning i detta avseende, och jag vill i likhet med utskottet uttala förhoppningar om att det skall bli tillfredsställande ordnat i här berörda hänseenden.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om förbättrade förhållanden för de sockersjuka.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion om utredning rörande åtgärder för att förbättra förhållandena för de sockersjuka.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 32, hade herr *Bondeson* m. fl. hemställt, att riksdagen i skrivelse till Konungen ville anhålla, att skyndsamt utredning måtte verkställas rörande åtgärder för att förbättra förhållandena för de sockersjuka.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Ekströmer*, vilken ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att första kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Konungen ville anhålla, att skyndsamt utredning måtte verkställas rörande åtgärder för att förbättra förhållandena för de sockersjuka.

Herr Bondeson: Herr talman! Den motion, som jag jämte 35 andra ledamöter av denna kammare väckt »rörande åtgärder för att förbättra förhållandena för de sockersjuka», föreligger nu efter verkställt utskottsutlåtande till avgörande.

Syftet med motionen framgår av de citerade orden — att förbättra förhållandena för de sockersjuka — men det har också ansetts nödvändigt att framföra den i riksdagen, därför att det visat sig att de sockersjuka, som genom framställningar i sitt nödläge tillskrivit olika kommissioner, styrelser etc., ja till och med Konungen, inte från något håll kunnat få hjälp i sin som de anse svåra situation, ej minst under nu rådande kristidsförhållanden.

Den under begynnelsen av ransoneringsbestämmelserna åt sockersjuka givna tilldelningen av för dem lämplig mat har senare hårt beskurits, och de matvaror som stå dessa sjuka till buds — vilka tyvärr ej såsom för de friska äro många — ha också starkt ökat i pris.

Motionens hemställan har motiverats med påpekandet av ett antal speciella frågor, där en utredning kan anses vara särskilt påkallad.

Första och andra kammarens andra tillfälliga utskott ha angående dessa speciella punkter och rörande utredningen i allmänhet inhämtat ett antal utlåtanden från de myndigheter, vilkas arbetsområden beröras av den i motionen föreslagna utredningen. På grund av dessa utlåtanden tillstyrker glädjande nog andra kammarens andra tillfälliga utskott motionärernas hemställan, medan första kammarens andra tillfälliga utskott beklagligt nog anser och hemställer, att motionen i fråga »icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda». Mot detta sistnämnda beslut har utskottets ordförande, herr *Ekströmer*, reserverat sig, och han yrkar att första kammaren måtte tillstyrka, att utredningen kommer till stånd.

Motionens syfte är att förbättra de sockersjukas svåra lott. Sverige har omkring 12,000—15,000 sockersjuka. Sjukdomen som sådan är obotlig, men flertalet patienter äro vid lämplig behandling arbetsföra och känna sig tämligen friska. Behandlingen måste ske utan avbrott, så länge livet varar, och består å ena sidan i regelbunden tillförsel av det hormon, insulin, varav den sockersjukes egen organism producerar en för liten mängd, och å andra sidan i en av läkaren reglerad diet.

I motionen föreslås att dietfrågan göres till föremål för utredning. Å ena sidan skulle genom tilläggsransoner av för sockersjuka tillåtna livsmedel deras näringsbehov tillgodoses på lämpligt sätt, och å andra sidan skulle genom an-

Om förbättrade förhållanden för de sockersjuka. (Forts.)

ordnandet av kurser i dietmatlagning tillfälle beredas de sockersjuka att mera rationellt utnyttja de få och dyra livsmedel, som stå till deras förfogande.

Landstingsförbundet anser sig kunna tillstyrka båda dessa förslag. Medicinalstyrelsen, institutet för folkhälsan och livsmedelskommissionens närings-sakkunniga anse, att behandlingens väsentliga faktor är insulintillförseln och att man med de nu beviljade extratilldelningarna av lämpliga livsmedel tillgodoser de sockersjukas näringsbehov. Livsmedelskommissionens närings-sakkunniga återopa en 1942 verkställd undersökning, som givit vid handen, att de sockersjukas hälsotillstånd ej har försämrats under krisåren.

I Svenska Läkartidningen, nr 43 år 1942, ha doktorerna Jorpes och Kallner publicerat resultaten av en »i samförstånd med medicinalstyrelsen» verkställd utredning, som är väl ägnad att belysa vissa frågor angående de sockersjukas förhållanden. Författarnas undersökning omfattar över 10,000 sockersjuka. Det framgår att minst $\frac{1}{3}$ av de sockersjuka ej erhåller någon insulinbehandling. Dessa patienter äro av någon anledning hänvisade till enbart dietetisk behandling. Angående dessa patienters hälsotillstånd anföra författarna, att under krisåren »det härvid tydligen i de flesta fall varit omöjligt att upprätthålla en tillfredsställande kaloritillförsel». Det kan omnämnas, att av över 2,200 insulinbehandlade fall, som undersökningen omfattar, ha 1,115, d. v. s. 48.7 procent, magrat mer än 10 kilogram under det senast året. Endast 15 procent av de insulinbehandlade fallen visade en lika våldsamt viktminskning. Dessa resultat visa utan vidare, att dietbehovet för ett mycket stort antal diabetespatienter ej kan anses vara ordnat på ett tillfredsställande sätt, och en utredning därvidlag kan mycket väl föra till betydelsefulla resultat. Likaså skulle ökade kunskaper i dietmatlagning säkerligen vara av stor hjälp för de sockersjuka. Medicinalstyrelsen anser, att redan nu arbetande organ för spridande av upplysning om kristidsmatlagning skulle, efter en viss anpassning för de sockersjukas särskilda behov, vara tillräckliga för ernående av detta mål. Det synes innebära ett visst erkännande av motionens syfte. En utredning skulle kunna ge vid handen, vilken väg som är lämpligast för att nå en mera rationell dietmatlagning. Utomlands, i England, Amerika, Tyskland m. fl. länder, ha ännu mera vittgående åtgärder vidtagits på detta område, i det att särskilda sjukhus och dispensärer ha ställts till förfogande för behandling och vård av de sockersjuka. Den av mig återopade undersökningen rörande de svenska sockersjukas förhållanden framhäver tydligt, att där sådana institutioner varit i verksamhet behandlingsresultatet av diabetes högst väsentligt förbättrats. Den föreslagna utredningen skulle alltså även härvidlag kunna fylla ett ej oväsentligt behov.

Särskilda sommarkolonier respektive vilohem för sockersjuka ha i flera ytt-randen betecknats som psykologiskt olämpliga. Särskilt barnen skulle i dylika speciella anstalter få en stark känsla av att icke vara som andra barn, vilket anses vara ofördelaktigt. Mig synes det som om man skulle kunna anlägga även en motsatt synpunkt på denna fråga. De sockersjuka barnen äro inte som andra barn, de behöva under hela sitt liv och särskilt då under en sommarvistelse med ökat näringsbehov och motion speciellt tillsyn och insulinbehandling. Behandlas alla barn i en koloni på samma sätt, är födan, motioneringen, kort sagt hela livsföringen, anpassad efter deras speciella behov, blir särkänslan kanske till och med mindre utpräglad än om man är ensam om att få insulininsprutningar varje dag, att ej få äta vissa rätter, att ej orka delta i vissa lekar o. s. v. Det framhålles allmänt i den medicinska litteraturen, att insulinbehandlingen ej kan och ej får schematiseras. Framför allt under så starkt förändrade livsbetingelser som i en sommarkoloni måste insulinbehovet, om vistelsen där skall medföra nytta, stå under sakkunnig kontroll. Det kan starkt ifrågasättas

Om förbättrade förhållanden för de sockersjuka. (Forts.)

om detta verkligen kan genomföras i vanliga sommarkolonier. Medicinalstyrelsen gör också den inskränkningen i sitt utlåtande, att de sockersjuka barnen skola hänvisas till sommarkolonier, som »ej äro alltför stora och ha någorlunda bekväm tillgång till läkare». Min åsikt är att enbart en utredning kan avgöra frågan huruvida speciella sommarkolonier för sockersjuka barn böra inrättas. Detsamma gäller även rörande vilohemmen för sockersjuka. För deras inrättande ha speciella skäl anförts i motionen.

Angående de i motionen föreslagna åtgärderna rörande yrkesval och yrkesutbildning har framför allt institutet för folkhälsan framhävt, att det ej synes vara »uteslutet att närmare utredning av dessa frågor skulle kunna leda till betydelsefulla framsteg i fråga om möjligheterna att inpassa de sockersjuka i det samhälleliga produktiva arbetet». Även skolöverläkaren biträder förslaget. Även utskottet anser, att en dylik yrkesrådgivning i många fall kan vara av behovet påkallad. Härutinnan är det emellertid ej blott frågan om yrkesrådgivning, som kanske bör ses i ett större sammanhang. Ej blott vid yrkesvalet utan framför allt även under yrkesutbildningen behöva de sockersjuka barnen särskild tillsyn och sakkunnig hjälp med lämplig behandling m. m. Dessa speciella frågor kunna och böra utredas i samband med de andra berörda frågorna angående de sockersjukas förhållanden.

De av utskottet inhämtade utlåtandena ha givit vid handen, att frågan om insulinbehandling, framför allt då även de mindre bemedlades insulinförsörjning, bör ägnas särskild uppmärksamhet. Skulle kammaren — som jag hoppas — vilja tillstyrka att den föreslagna utredningen verkställes, så talar ju ingenting emot att även detta för de sockersjuka synnerligen betydelsefulla problem upptas till en allsidig behandling.

Sammanfattningsvis bör framhållas, att meningarna beträffande de ovan berörda frågorna, som äro av största vikt för de sockersjukas väl och även ur samhälleliga synpunkter, tyckas vara delade. Eftersom betydelsen av dessa problem ej har ifrågasatts från något håll, synes mig även detta skäl tala för att en utredning verkställes. Det synes mig vara av stor betydelse, att svenska läkaresällskapet har framhållit just denna omständighet och ävenledes tillstyrkt, att en sådan utredning kommer till stånd.

Vad jag hittills anført har helt sakligt varit motionens syfte. Som vi finna av det anförda äro meningarna bland dem, som avgivit yttranden till utskottet, ganska olika, ja, i vissa fall ganska svävande.

För mig står det klart att de lärda — läkarna, näringssakkunniga, livsmedelskommissionen etc. — stå stiek i stäv mot varandra i flera punkter. Frågar man sockersjuka vad deras mening är om vården av dem, så gillar den ene en viss läkares linje med större dosis insulin och mera fri diet, den andre en mera beskuren diet och helst ingen eller mindre dosis insulin. Den som själv sitter emellan är den sjuke.

Vore det då ej önskvärt, ja, än mera, om en fullt objektiv utredning kunde göras för att ge de sjuka det säkra rådet i sina dietförhållanden? Vore det ej klokt att ordna med kurser i dietmatlagning — vid t. ex. våra folkhögskolor, vissa städers hushållsskolor etc.? Vore det ur vägen att söka bereda barnen — Sveriges framtid — möjlighet till kolonivistelse under rätt ledning? Vore det ej ekonomiskt lönande för såväl den sjuke som samhället med rådgivning vid yrkesval?

Ja, allt vad som kan göras för en sjuk — i detta fall en sockersjuk — bör ej uraktlätas. Man bör ej uppskjuta till morgondagen, vad som bör och kan göras i dag, och då nu andra kammarens andra tillfälliga utskott enhälligt avgivit yrkande om »att kammaren för sin del måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande åtgärder för att förbättra förhål-

Om förbättrade förhållanden för de sockersjuka. (Forts.)

landena för de sockersjuka», tillåter jag mig varmt vädja till denna kammare att följa andra kammarens tillfälliga utskotts förslag i frågan.

Det är ju inga utgifter som böra avskräcka, ty det gäller ju här endast ett beslut om en utredning. Alla offra vi i dessa tider med glädje och tillfredsställelse vår skärv — större eller mindre — till hjälp åt de lidande i våra kära grannländer. Varför skola vi ej nu kunna visa de sockersjuka vår förståelse?

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Ekströmer vid utskottsutlåtagandet fogade reservationen, att första kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Konungen ville anhålla, att *skyndsamt* utredning verkställas rörande åtgärder för att förbättra förhållandena för de sockersjuka.

I herr Bondesons yttrande instämde friherre *Beck-Friis*, herrar *Dahlström*, *Fahlander*, *Bernhard Nilsson*, *Holstenson* och *Heiding*, friherre *De Geer* samt herrar *Herman Ericsson*, *Leander*, *Anderberg*, *Sylvan*, *Alfred Andersson*, *Persson*, *Ahlkvist*, *Mattsson*, *Gustavson*, *Björck*, *Bror Nilsson*, *Eskhult*, *Bäcklund*, *Aqvist*, *Nisser*, *Per Andersson*, *Holmström*, *Edin*, *Hage*, *Svedberg*, *Näslund*, *Carlström* och *Caap*.

Herr **Elowsson, Nils**: Herr talman! Det är alldeles klart, att när utskottet behandlat denna fråga har det inte behandlat den med likgiltighet. Det har inte heller behandlat den utan känsla för de sockersjuka. När frågan första gången var uppe till behandling i utskottet, är det inte det minsta tvivel om att det rådde en allmänt positiv inställning till densamma.

När man begär en utredning, skall man emellertid ha klart för sig vad det är man begär utredning om. När remissutlåtagandena i detta ärende förelågo, visade det sig, att dessa inte kunde ge belägg för behovet av en utredning i det syfte motionen avsåg. Praktiskt taget allt som hade begärts i motionen hade avstyrkts, och följaktligen var det inte möjligt att på det förslag, som framlagts i motionen, basera kravet på en utredning.

Av den utredning som utskottet företagit hade det vidare framgått, att åtgärder av andra slag än dem som föreslagits i motionen skulle kunna tänkas gagna de sockersjuka. Till dessa hörde bl. a. inrättandet av en central, till vilken varje sockersjuk skulle hänvisas. Vid denna central skulle de olika fallen behandlas, och den sockersjuka skulle få besked om hur han skulle sköta sig. Han skulle därefter kunna sköta sig hemma, men inte alldeles på egen hand. Detta skulle emellertid även förutsätta, att läkarna i vårt land finge undergå en mera grundlig klinisk utbildning i fråga om vården av sockersjuka.

När utskottet sedan undersökte möjligheterna av att kunna realisera en sådan plan, visade det sig emellertid, vilket inte torde vara kammarens ledamöter obekant, att meningarna bland läkarna i fråga om de sockersjukas behandling äro synnerligen delade. Man är inte överens om vilken behandlingsmetod som är den riktigaste, huruvida man bör lägga huvudvikten på insulinbehandlingen eller på en reglerad diet.

Eftersom det på denna punkt inte ännu är möjligt att träffa ett avgörande, var majoriteten av utskottets medlemmar av den uppfattningen, att utvecklingen i fråga om den vetenskapliga forskningen på detta område bör ha gått ett eller kanske några steg framåt, innan en utredning begäres. Först när det råder en någorlunda stadgad mening i denna fråga inom vetenskapliga kretsar böra från statens sida åtgärder vidtagas. Det är med all säkerhet ännu inte möjligt att få klarhet om huruvida sådana åtgärder skola gå ut på in-

Om förbättrade förhållanden för de sockersjuka. (Forts.)
rättande av en central, exempelvis i Stockholm, till vilken varje fall i hela landet remitteras, eller om lasaretten skola handha vården av de sockersjuka, om det är tillräckligt med en vidareutbildning av läkarna eller om man skall behöva vidtaga alla dessa åtgärder. En utredning, föranstaltad av staten, riksdagen eller regeringen, kan såvitt utskottet kunnat utröna icke för närvarande ge besked om denna sak. Detta har varit avgörande för utskottets ståndpunktstagande, och det är även avgörande för mig, när jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan om avslag på förevarande motion.

Herr Ekströmer: Herr talman! Jag kan vitsorda herr Elowssons uppfattning, att utskottet med största allvar försökt att så gott sig göra låter utreda denna mycket behjärtansvärda fråga.

Det är egentligen två omständigheter som kommit mig att avge en reservation till utskottets utlåtande. Den första är det sätt varpå insulinet tillhandahålles de sockersjuka. Utskottet säger: »Genom landstingens försorg erhålla obemedlade och mindre bemedlade insulin kostnadsfritt eller mot nedsatt pris. Inom de skilda landstingsområdena tillämpas emellertid härvidlag olika principer. Utfärdade kontrollföreskrifter torde ofta även medföra att vederbörande ha vissa svårigheter att erhålla insulin såväl inom sitt eget landstingsområde som särskilt vid vistelse i annat. Med hänsyn till den ofta avgörande betydelse, som insulinet har för behandlingen av sockersjukan, skulle det enligt utskottets uppfattning vara av stort värde, om åtgärder kunde vidtagas, där så kan anses erforderligt, för att ytterligare underlätta för de sockersjuka att erhålla insulin.»

Visserligen kan man säga, att det är landstingens sak att taga ställning till denna fråga. Jag tycker emellertid, att saken är så viktig och en lösning av densamma för de mindre bemedlade sockersjuka så pass nödvändig, att jag för den skull velat tillstyrka en utredning. Förvisso kan något gott uppslag komma fram vid en utredning även i detta avseende.

Det kanske mest avgörande skälet för min reservation har emellertid varit den uppfattning vi inom utskottet fått om de senaste forskningsrönen när det gäller denna sjukdom. Jag tror man kan säga, att alla sockersjuka tidigare mera så att säga skurits över en kam, varför behandlingen också blivit ganska schablonmässig och trevande. Man har med andra ord inte varit riktigt säker på hur man lämpligen skulle behandla de sockersjuka. De senaste rönen tyckas ha givit vid handen, att vad man kallar sockersjuka ej är *en* sjukdom utan flera olika sjukdomar, som var och en tarvar ett speciellt behandlingssätt. Svårigheten är att konstatera vilken art av sockersjuka som varje patient har. När man väl konstaterat detta, tycks det vara relativt enkelt att föreskriva behandlingssättet.

Nu tycks det vara så, att läkarna ute i bygderna ej alltid hava fullt reda på detta; i varje fall saknar man vid lasarett och andra sjukvårdsinrättningar de tekniska möjligheterna för att så att säga kartlägga sjukdomen hos de olika patienterna. Detta har för mig, som sagt, varit avgörande.

Och jag kan ej tänka mig annat än att var och en, som åhört herr Bondesons sakliga och varmhjärtade anförande, skall finna att skyndsamma åtgärder äro påkallade, även ur andra synpunkter än dem jag framhållit. Andra kammarens motsvarande tillfälliga utskott har som här sagts enhälligt tillstyrkt utredning, och jag skall be, herr talman, att för min del få göra det samma och således yrka bifall till min reservation.

Herr Andersson, Anders: Herr talman! Efter herr Elowssons anförande skall jag yttra mig mycket kort, men jag kan inte uraktlåta att anföra några

Om förbättrade förhållanden för de sockersjuka. (Forts.)

citat ur de yttranden, som ha inkommit till utskottet från de myndigheter och korporationer, från vilka yttranden infordrats.

Vad nu gäller tilldelningen av ransonerade livsmedel till sockersjuka, yttrar medicinalstyrelsen, att »de föreskrifter, som redan finnas för extra tilldelning av livsmedel utöver de vanliga ransonerna, möjliggjort de sockersjukas vård på ett i stort sett tillfredsställande sätt». Statens institut för folkhälsan anser skäl föreligga att underkasta denna fråga en utredning, bland annat i syfte att åstadkomma ökad likformighet. Det är också det enda skäl, som skulle föreligga för utredning. Livsmedelskommissionens näringssakkunniga yttra, efter att ha verkställt en undersökning om hur ransoneringsen verkar för de sockersjuka: »Så vitt det hittills bearbetade materialet utvisar, är det tydligt att man av denna undersökning icke kan draga den slutsatsen, att de sockersjukas hälsotillstånd skulle ha försämrats under krisåren. Det visar sig tvärtom, att många sockersjukas hälsotillstånd förbättrats på grund av att de varit tvungna att övergå till en knappare kost. Den föreslagna utredningen i vad avser de sockersjukas kostförhållanden kan därför redan anses vara utförd. Något belegg för att de sockersjukas extratilldelning skulle behöva ytterligare höjas har icke framkommit.» Landstingsförbundet framhåller, att även om dieten för de sockersjuka, som kontinuerligt använda insulin, numera icke kan sägas vara av samma utslagsgivande betydelse som tidigare, det dock är uppenbart, att stor uppmärksamhet måste ägnas denna fråga. Men det är ju klart, att livsmedelskommissionens näringssakkunniga, som redan börjat verkställa utredningar i denna fråga, också skola ägna densamma den uppmärksamhet, som kan vara erforderlig. Stadsförbundets sjukvårdsdelegation anser, att nu föreliggande fråga lämpligen bör ankomma på livsmedelskommissionen att avgöra; någon särskild utredning synes ej påkallad.

I fråga om undervisningen i dietmatlagning säger medicinalstyrelsen, att det förefaller som om redan nu arbetande organ för spridande av upplysning om kristidsmatlagning överhuvud taget skulle kunna vara tillräckliga för ernående av motionens syfte i förevarande hänseende. Institutet för folkhälsan yttrar, att det med hänsyn till de moderna behandlingsmetoderna ej synes erforderligt att anordna kurser för dietmatlagning ens för de fall, där patienten ej har behov av insulinbehandling. Landstingsförbundet finner det önskvärt om, exempelvis genom statens försorg, en handledning härutinnan kunde utarbetas, men ställer sig tveksamt mot förslaget att undervisningsbehovet skulle tillgodoses genom anställande av dietassistenter. Stadsförbundets sjukvårdsdelegation uttalar som sin uppfattning, att dieten för de sockersjuka icke torde vara mera komplicerad än att motionens syfte kan tillgodoses, i den mån det icke redan skett, inom ramen av sedvanliga utbildningskurser för kökspersonal.

I fråga om upprättandet av vilohem och skollovskolonier för sockersjuka säger medicinalstyrelsen bl. a.: »Ur flera synpunkter synes det vara att föredraga, att de sockersjuka barnen i behövlig utsträckning beredas kolonivistelse tillsammans med andra barn. De sockersjuka barnen böra sålunda ej i onödan bibringas känslan av särställning gentemot vanliga friska barn, och varken dietfrågan eller insulinbehandlingen utgöra hinder för deras vistelse vid vanliga sommarkolonier, förutsatt att dessa ej äro alltför stora och ha någorlunda bekväm tillgång till läkare.» Statens institut för folkhälsan och skolöverläkaren hysa betänkligheter mot att sammanföra sockersjuka barn i särskilda för dem avsedda skollovskolonier. Och enligt institutet för folkhälsan synes något särskilt behov av vilohem för sockersjuka knappast föreligga.

I fråga om yrkesrådgivning för sockersjuka barn och ungdomar säger landstingsförbundet, att det finner förslaget om yrkesrådgivning behjärtansvärt men anser att motsvarande behov föreligger även på andra områden. Stadsförbun-

Om förbättrade förhållanden för de sockersjuka. (Forts.)
dets sjukvårdsdelegation finner »någon särskild för de sockersjuka inrättad yrkeskonsultation näppeligen påkallad. I den mån yrkesrådgivning förekommer, synas de för de sockersjuka förhandenvarande speciella förhållandena där kunna beaktas». Svenska läkaresällskapet har tillstyrkt, att en utredning kommer till stånd, därvid sällskapet uttalat, att »beträffande vissa av de här ovan berörda problemen meningarna äro delade samt att sällskapet på sakens nuvarande ståndpunkt icke vill taga ställning till desamma».

Av dessa citat torde framgå, att utskottet icke har behandlat ärendet lättvindigt, och att alltså den åtminstone vad röstresurserna beträffar mycket kraftiga kritik, som herr Bondeson levererat mot utskottet, icke har något fog för sig.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sandén: Herr talman! Jag kunde nöja mig med att instämma med herrar Bondeson och Ekströmer, men då jag hörde herr Andersson måste jag tillägga, att är det vittnesbörd riktigt, som han med stöd av utlåtandet åberopar, då lär det inte vara något mera att göra åt de sockersjuka i detta land. Då ha de det så bra som de överhuvud taget någonsin kunna få det. Men jag tror, att man får taga de där utlåtandena med en nypa salt eller med en smula reservation. Och kanske herr Andersson vet, att den som bär skon bäst vet var den klämmer. Det är ju rätt märkligt, att här icke finnes utlåtanden från dem, som närmast beröras av saken, men väl från institutioner, som svara för den vård, som de sjuka kunna erhålla.

Herr Elowssons hela yttrande vittnade, tycker jag, om att den utredning, som föreslagits, är av behovet påkallad. Jag finner också, att man ur utlåtandet kan utläsa inte endast vad herr Andersson utläser utan också diverse annat. I medicinalstyrelsens yttrande heter det, att de sockersjukas vård är »i stort sett» tillfredsställande. Det är tydligen inte riktigt säkert, att den är tillfredsställande. Jag vill erinra både herr Andersson och andra här i kammaren om att under de senare åren olika behandlingsmetoder ha prövats, och att det, som här sagts, råder skiljaktiga meningar inom läkarkåren framför allt om de nya behandlingsmetoderna. Det finnes bl. a. en läkare här i Stockholm, som på sin klinik uppnått synnerligen goda resultat. Det finns ett behov av att få en differentierad behandling av de sockersjuka. Nu har man en mall, så att säga, som man går efter, då man mäter ut den extra tilldelningen, även om de sjukas status är avsevärt olika. För att få en grundlig undersökning till stånd, inte minst i fråga om behandlingsmetoderna och i fråga om tilldelningen av extraransoner, är det av behovet påkallat, att utredningen kommer till stånd.

Herr Andersson har ju varit vänlig nog att läsa upp även livsmedelskommissionens näringssakkunnigas utlåtande. Sedan utskottet omtalat, att detta innehåller en redogörelse för gällande bestämmelser, säger utskottet, att »därav framgår, att extratilldelningarna uppgå till ganska betydande mängder». Tja, det beror ju på vad man menar med »betydande mängder». En sockersjuk, som erhåller den högsta tilldelningen, kan på 13 veckor eller 3 månader få högst 2 kilogram smör i extra tilldelning. Det blir ju inte så mycket, om man slår ut det på de 13 veckorna. Han kan i bästa fall få ungefär 1 kilo fläsk i månaden o. s. v. Men han kan visst inte få alla de där godsakerna, som utskottet har räknat upp, samtidigt, för att förbättra sitt hälsotillstånd. Det är ett faktum, att flertalet sockersjuka under de senare åren, under denna period av knapphet på näringsmedel, väsentligt nedgått i vikt. Det kan ju vara bra för en del, men det kan också verka i rakt motsatt riktning. Det är inte endast på grund av sjukdomen, som den sockersjuka befinner sig i ett nästan perma-

Om förbättrade förhållanden för de sockersjuka. (Forts.)

nent trötthetstillstånd och har svårt för att fullgöra sitt arbete, utan det kan också bero på att han helt enkelt får för lite näring. Jag tror, som sagt, att en utredning i saken vore av behovet påkallad och att den kunde giva värdefulla uppslag.

Vidare vill jag erinra om att insulin är dyrbara droppar. De äro mycket dyra för den, som är fattig eller mindre bemedlad. Det vore bra, om vi finge ett enhetligt system i de olika landstingsområdena för insulinhjälp, men jag tror inte att man kan åstadkomma ett sådant utan att en verklig utredning lägges till grund för verksamheten.

Till slut skulle jag vilja säga, att även om vi, som äro till åren komna och som lida av sockersjuka — ty det är ett lidande i mycket högre grad än vad de friska kunna tänka sig — få finna oss i de besvärligheter, som livsmedels-situationen och andra förhållanden ha skapat, så vill jag dock vädja till kammaren att för barnens skull gå med på förslaget om utredning. Ett barn, som har sockersjuka, var förr i världen dödsdömt. Det kunde hanka sig fram en tid, men sedan strök det med. Det är inte stort bättre nu, ty om ett barn får sockersjuka, är det i de flesta fall efter en lång lidandets väg dömt att gå under. För barnens skull, för att de skola kunna få den vård, som de behöva, vädjar jag till kammaren att följa herr Ekströmers reservation och således i likhet med vad som föreslås av andra kammarens tillfälliga utskott bifalla motionen.

Det finnes en hel del andra saker i detta utlåtande, herr talman, som skulle vara värda en närmare granskning, men jag nöjer mig med det sagda, åtminstone för tillfället, och yrkar alltså bifall till reservationen.

Herr Ekströmer: Herr talman! Med anledning av herr Anderssons yttrande vill jag bara säga, att om man vill så behöver man ej alls taga hänsyn till de motiv, som i motionen angivas till stöd för densamma. I min reservation har jag ej heller gjort detta, utan som skäl för mitt yrkande om utredning har jag i huvudsak anfört *dels* behovet av att göra insulinet i allmänhet mera lättillgängligt för de sockersjuka bl. a. ur kostnadssynpunkt, *dels ock* — och, som jag nyss sade, det allra viktigaste, efter mitt sätt att se — att nyare forskningsrön på diabetesområdet måste mera allmänt kunna komma till tillämpning vid behandlingen av de sockersjuka ute i bygderna.

I fråga om de förra motiven råder ju, som vi ha hört, en viss tveksamhet hos olika myndigheter, vilken givetvis återspeglats även här i kammaren, men i fråga om dessa sista båda motiv har det minsann icke rått någon tveksamhet, utan dem måste vi taga på allvar, och en utredning finner jag inte minst efter herr Sandéns yttrande vara i högsta grad behjärtansvärd.

Herr talman! Jag yrkar alltså fortfarande bifall till den av mig avgivna reservationen.

Herr Bondeson: Herr talman! Jag har knappast någon anledning att yttra mig sedan herr Sandén, som har »den skon på sig, som klämmer», har talat och vädjat till kammaren. Men jag kan inte underlåta att till herr Andersson säga, att jag ingalunda underskattar utskottets behandling av ärendet. Jag skulle i likhet med herr Andersson, om jag ville taga upp kammarens tid, kunna läsa upp både det ena och det andra yttrandet efter vartannat, som talar för en utredning i frågan, men jag skall inte belasta kammarens tid med detta.

Herr Elowsson säger, att läkarna böra ha bättre utbildning. Ja, det talar väl bättre än något annat för hur illa de sockersjuka ha det ställt, att resultatet av behandlingen beror på vilken läkare de komma till. Därför bör man väl inte, som herr Elowsson sade, skjuta på frågan och avvakta eventuella nya forskningsresultat. Jag skulle här vilja säga, att »medan gräset växer, dör

Om förbättrade förhållanden för de sockersjuka. (Forts.)
 kon». Här talas i utlåtandet, som herr Sandén nyss berörde, om att extra-tilldelningen till de sockersjuka uppgår till ganska betydande mängder. Jag vill då säga, att jag vet fall, då en sockersjuk varit hos en läkare och fått intyg på att han behöver större ranson av det eller det, som han får lov att äta, men när han kommit till kristidsnämnden, har denna helt enkelt avlagt hans begäran och sagt: »Vi följa livsmedelskommissionens cirkulär nummer så och så.» Kan man då bli förvånad över att den sockersjuka tar illa vid sig?

Jag vädjar än en gång till kammaren att bifalla herr Ekströmers reservation.

Herr Elowsson, Nils: Herr talman! Det skulle beröra både mig och säkert även alla de andra utskottsledamöterna utom herr Ekströmer mycket illa, om kammaren skulle få den uppfattningen, att utskottet på något sätt behandlat denna sak med ovilja eller ligkiltighet. Så har inte skett, men utskottet har å andra sidan inte heller förfallit till någon sorts kolartro på en utredning, officiell eller inte, utan vad utskottet här väsentligen har fäst sig vid är, att man på vetenskapligt håll ännu icke är på det klara med den lämpligaste metoden att behandla de sockersjuka. Innan man har kommit dithän, att man åtminstone har fått en någorlunda stadgad uppfattning därom, kan man rimligtvis inte begära, att staten exempelvis skall skapa en särskild institution här i Stockholm för den saken. Man vet ju inte med säkerhet, huruvida den institutionen skulle bli bestående eller skulle kunna göra avsedd nytta. Det kan tänkas, att vetenskapen bara om ett eller annat år har gjort helt nya rön. Det har ju under låt oss säga de senaste tjugo åren visat sig, att vetenskapen på detta område har gjort den ena erfarenheten efter den andra, som medfört en synnerligen grundlig omläggning av hela behandlingen av de sockersjuka. Nu finns det i detta land en hel mängd läkare, som ha inhämtat de tidigare rönen, och de hålla fast vid de metoder, de sedan gammalt tillämpat. I dessa metoder ingick bl. a. tillförsel av en hel del näringsämnen. Senare tiders forskning har visat, att man inte skall behandla sockersjuka på det sättet, utan man skall i stället åstadkomma en viss avvägning mellan den näring, som tillföres kroppen, och den insulinmängd, som tillföres den. Detta håller man nu som bäst på med. Den Stockholmsläkare, som bl. a. herr Sandén här åberopar och som utskottet liksom andra kammarens andra tillfälliga utskott har varit i tillfälle att höra, förordar just dessa nya principer. Men vi ha också hört andra läkare, som inte gå på hans linje. Följaktligen kan icke utskottet veta, vilken uppfattning som är den riktiga. Innan förhållandena någorlunda stadgat sig på detta område, är det inte möjligt för ett utskott, såvitt jag kan förstå, att föreslå en utredning. Ty här kan ju inte en officiell utredning göra någonting. Det enda, som kan ge något resultat, är de vetenskapliga forskningarna, som bedrivs på området, och den praktik, som utövas från fall till fall.

Det är klart, att om riksdagen vill hos regeringen begära en utredning av denna sak, finns det ingen anledning för utskottets ledamöter och förmodligen inte heller för någon annan att slåss för livet för att förhindra detta, men utskottets medlemmar ha varit av den meningen, att om man skall utreda en sak, skall man veta, vad man begär utredning om, och det har utskottet icke i denna situation varit i stånd att göra klart för sig.

Herr Lindblom: Herr talman! Jag är delvis förekommen av den siste ärade talaren. Också jag vill betyga, att det inte alls är någon ovilja hos utskottsmajoriteten, som har föranlett dess ståndpunktstagande i denna fråga. Tvärtom ha vi ägnat den mycket stort intresse, och jag tror, att utskottets ledamöter äro lika varmt intresserade för denna sak som de, som nu tala för reservationen.

Om förbättrade förhållanden för de sockersjuka. (Forts.)

Men orsaken till mitt ställningstagande i frågan är, att vad som har begärts i motionen icke har kunnat bifallas, och jag har för min personliga del ansett, att det icke vore lämpligt att i ett utskottsutlåtande föreslå utredning om någonting annat än som har begärts av vederbörande motionär. För att slippa att här citera utlåtandet kan jag hänvisa till dess första sida, där de fyra punkter äro redovisade, varom motionären har önskat utredning. Att märka är, att en utredning om dessa punkter har avstyrkts både av andra kammarens tillfälliga utskott och av första kammarens. Men sedan ha andrakammarutskottet och reservanten i förstakammarutskottet gått på en motivering, som förnämligast grundar sig på vad en läkare inför utskottet har anfört. Majoriteten ansåg, att detta inte var tillräckligt skäl för utskottet att begära en utredning.

Det är sålunda inte alls fråga om någon ovilja mot de åtgärder, som kunna vidtas till förbättring av de sockersjukas förhållanden, utan vi mena helt formellt, att man inte bör gå på ett annat förslag än det som motionären har framställt, d. v. s. att man inte bör begära en utredning i frågan på en ny motivering, som inte har framförts av motionären.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sandén: Herr talman! Herr Elowsson sade, att tiden inte var mogen och att vi borde ge oss till tåls och vänta ett par år, ty det kunde hända, att forskningen kom med något betydande resultat. Men, herr Elowsson, om det inte kommer något av epokgörande natur under dessa två år eller fem år, så stå vi i precis samma situation som nu. I så fall kan det väl vara lika rimligt att nu ta det steg, som förr eller senare — därom kan herr Elowsson vara övertygad — kommer att bli nödvändigt.

Herr Elowsson talade också om den avvägning, som man på läkarhåll gör mellan näringsmedel och insulin. Jag vill erinra herr Elowsson och även kammarens övriga ledamöter om att det är ett mycket stort antal sockersjuka, som inte använda insulin och som icke heller ordinerats detta. I fråga om dessa fall kan det aldrig bli någon avvägning mellan matransoner och insulin. För dessa sockersjuka, som jag skulle tro äro flertalet, kvarstår att behovet av ransonerna överses. En utredning bör således komma till stånd.

Jag vet inte, att det här i debatten har sagts, att utskottet skulle ha behandlat denna fråga med ovilja, något som man från utskottets sida vill tillbakavisa. Påståendet är antagligen ett av de polemiska överorden. Vad jag vill säga är, att utskottet, troligen på grund av — vilket i och för sig är lyckligt — att man inte haft någon sockersjuk i utskottet, inte har kunnat behandla saken på det sätt, som skulle ha varit önskvärt.

När herr Lindblom säger, att han anser, att det inte är formellt riktigt att begära en utredning, så vill jag svara honom, att det finns tusentals, ja tiotusentals människor i detta land, som äro i behov eller livligt intresserade av att en utredning kommer till stånd. Om förslaget i formellt avseende inte fyller de anspråk, som herr Lindblom ställer, så hoppas jag, att kammaren i alla fall anser sig kunna bifalla reservationen.

Herr Hage: Herr talman! Jag har inom landstingsförbundets styrelse varit med om att tillstyrka en utredning i denna fråga. Förbundets yttrande avgavs efter ett mycket noggrant övervägande. Jag vågar säga, att man brukar tillmäta utlåtanden från landstingsförbundets styrelse eller förbundet i allmänhet en viss vikt, när man går att ta ställning till sjukvårdsfrågor av denna art. Det torde nämligen kunna sägas, att landstingsförbundet, inom vilket landstingens sjukvårdsverksamhet är samordnad, besitter stor sakkunskap i detta slags frågor. När vi avgåvo vårt yttrande, reagerade vi visserligen något

Om förbättrade förhållanden för de sockersjuka. (Forts.)

möt, att man t. ex. skulle skapa särskilda kolonier för sockersjuka barn, men däremot trodde vi, att man överhuvud taget kunde bygga en förbättrad vård av sockersjuka på de sjukvårdsanstalter, som redan existera. Med denna utgångspunkt kunde vi avge ett enhälligt utlåtande.

Nu har här sagts, att läkarvetenskapen ännu inte har kommit fram till någon bestämd uppfattning om efter vilka linjer man skall bekämpa denna sjukdom. Då vill jag säga, att det finns åtminstone en sak, om vilken man är fullständigt enig, och det är, att man måste använda *insulin*. I varje fall tror jag, att man hittills haft den uppfattningen, att insulinet alltjämt måste bli huvudmedlet för bekämpande av denna sjukdom. Då är det ett faktum, som också herr Sandén har meddelat, att insulin är mycket dyrt, och såvitt jag kan förstå, blir det dyrare och dyrare. Det har visst inträtt en betydande förhöjning av priset på insulin. Det är sant, att landstingen ge anslag till sockersjuka patienter för inköp av insulin, men det är endast till de allra fattigaste. För min del har jag suttit och sitter i ett förvaltningsutskott, och det är med blödande hjärta jag där varit med om att avslå framställningar från sockersjuka, som ha det en liten smula bättre ställt än de, som äro allra längst ned på inkomstskalan.

I detta sammanhang vill jag säga, att en sak kunna vi väl vara överens om: Man skulle åtminstone kunna inrikta sig i första hand på att åstadkomma en utredning om möjligheten att hålla nere priset på insulin. Huruvida en sådan åtgärd är naturlig och lämplig behöver man väl inte diskutera. Man kunde åtminstone börja därmed. Om det sedan råder olika meningar om vilka metoder man skall använda mot denna sjukdom och om undersökningar därom pågå, så skulle ju i alla fall staten kunna ge anslag till dessa undersökningar för att stimulera dem. Det är också en linje att följa.

Alltså tror jag, att man kan säga, att det finns flera linjer, som vi kunna slå in på i en utredning — trots de påståenden, som här ha gjorts från utskottsmajoritetens sida.

Sedan andra kammaren i en humanitär och social fråga som denna enhälligt intagit en positiv ståndpunkt, tycker jag det skulle verka dystert, om första kammaren skulle gå emot saken. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Ericson, Frans: Jag skall endast be att få livligt tillstyrka den utredning, som här begärts av herr Ekströmer, detta ej minst därför att det här är fråga om en mycket svår sjukdom, som brett ut sig mer och mer under de senaste åren. Dessutom drabbas ju de sjuka av rätt höga kostnader, ej allenast för medicin utan även för sin diet. De, som tillhöra de olika landstingens förvaltningsutskott, ha sig säkert bekant, hurusom allt fler och fler personer där begära bidrag. Nu finns det, som herr Hage nyss erinrade om, inga allmängiltiga bestämmelser härom, utan varje landsting får självt besluta om sina bidrag. Det vore väl ändå inte för mycket, om staten i något avseende gjorde något för att bekämpa denna svåra sjukdom, som härjar bland människor i olika åldrar. Åtminstone borde man försöka få enhetliga bestämmelser för landstingen samt lätta kommunernas och de sjukas bördor för kostnader till dietföring och dylikt. Jag tror, att enbart dessa skäl äro tillräckliga för att motivera den utredning, som här begäres.

Jag ber att på det livligaste få tillstyrka den.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den

Om förbättrade förhållanden för de sockersjuka. (Forts.)

vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ekströmer* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 191, med förslag till lag om tillsyn över hundar; och

nr 192, angående statliga åtgärder för tryggande av vedproduktionen m. m.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 189, 191 och 192.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående förstärkning av tionde huvudtitelns anslag för budgetåret 1942/43 till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 66 bifölles även av andra kammaren.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 233, av herr *Aqvist*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående centralisering av underhållstjänsten i fråga om intendenturmateriel m. m.; och

nr 234, av friherre *De Geer* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning.

Ordet lämnades på begäran till herr **Ström, Fredrik**, som yttrade: Den mycket långa arbetstid, som den gifta kvinnan vilken samtidigt har förvärvsarbete eller är i frivillig beredskapstjänst måste underkasta sig, måste så småningom medföra allvarliga sociala och hälsofarliga följder. På landsbygden har jordbrukarhustrun att sköta hus och hem, familj med ofta flera barn, ladugård, köksträdgård och allsköns småsysslor dessutom. Hon har ofta 14—16 timmars

Interpellation ang. lättande av de gifta kvinnornas arbetsbörda.

Interpellation ang. lättande av de gifta kvinnornas arbetsbörda. (Forts.) arbetsdag, vissa tider ännu längre arbetsdag och sällan söndagsledigt. Då även hemmadöttrarna i småbondehemmen ha en lång arbetsdag och en klen betalning, har följden blivit den att landsbygdens kvinnor i ökad omfattning utvandra till städerna. Härigenom försvaras ytterligare jordbrukarhustrurnas ställning. Även småbrukar-, torpar-, arrendators- och hantverkarhustrurna på landsbygden ha en synnerligen tung arbetsdag. Härtill kommer att dessa kvinnor i regel icke ha semester. Det kan icke vara rimligt att det får fortsätta på detta viset. Samhället måste åtminstone ordna det så, att lantbrukets kvinnor få en skälig arbetsdag och en rimlig av staten bekostad semester. Sker icke detta kommer kvinnoutvandringen från landsbygden att fortgå, folkhälsan genom en ytterligare börda på de kvarvarande att taga skada och ett socialt missnöje att uppspira, som kan vålla samhället stora svårigheter.

Även de gifta kvinnor i städerna, som på grund av ekonomiska skäl måste deltaga i familjens försörjning genom eget förvärvsarbete, ha numera en arbetsdag på 12—14 timmar, ibland, där restiden till arbetet är lång, 14—15 timmar. Även denna utveckling måste i hög grad observeras. Hemmets skötsel, omsorgen om barnen och den erforderliga vilan efter en ansträngande arbetsdag i fabriken, i butiken eller på kontoret blir lidande på denna hårda arbetsdag, som ej sällan ökas genom samhällets byråkratisering, de tidskrävande kommunikationerna och mannens arbetslöshet eller beredskapstjänst. Alltså möter den gifta, förvärvsarbetande kvinnan stora vedermödor även i städerna. Hennes lott lindras visserligen ofta av en regelbunden semester och en egen ekonomi, men arbetsbördan blir dock oerhört tung och i stort sett fylld av risker för hälsa, hem och barn. Det synes mig vara uppenbart att statsmakterna även måste beakta dessa problem och vidtaga åtgärder som skydda folkhälsan, hemmet och barnen även i detta fall. Möjlighet till deltidsarbete och en längre sommarsemester för dessa arbetande mödrar synes vara en utväg. En annan synes vara en samhällsligt ordnad hemhjälp i erforderlig utsträckning, till vars kostnader mödrarna själva, stat och kommun bidraga.

Även frågan om en lagstadgad semester åt icke förvärvsarbetande husmödrar synes nu bära allvarligt övervägas.

Det är alldeles påtagligt att kvinnorna i det nuvarande samhället i regel äro mycket orättvist behandlade. Detta gäller icke minst i de fall, där familjeförsörjaren odslar bort sin inkomst och där han icke genom försäkringar skapar en ekonomisk reserv åt hustrun vid sjukdom eller dödsfall. Fortfarande äro änkorna ofta utlämnade åt ett ovisst, ibland tragiskt öde. Vår tid uppreser sig mot ett sådant tillstånd.

Sociala utredningar genom flermanskommittéer taga ofta en så lång tid i anspråk, att deras resultat äro föråldrade redan då de framläggas. Det torde vara riktigast att sociala utredningar företagas genom tvenne personer med en sekreterare och med en från början fastställd tid för utredningens fullgörande. Då det gäller sociala och ekonomiska kvinnofrågor synes den ledande utredningskraften helst bära vara en kvinna.

I anslutning till vad jag sålunda anfört hemställes om första kammarens benägna tillstånd att få till statsrådet och chefen för socialdepartementet framställa följande spörsmål:

1. Kan det förväntas att statsrådet vidtager erforderliga åtgärder för lättandet av de gifta, i lantbruk eller annat arbete strängt sysselsatta kvinnornas dagliga arbetsbörda samt för främjandet av en ordnad husmoderssemester?

2. Därest så är fallet kan det förväntas att en utredning i frågan icke hänskjutes till en mångtalig kommitté, bestående av i andra värv strängt upptagna personer, utan till en liten kommitté, som helt ägnar sig åt frågan och med därför avvägd ersättning?

Interpellation ang. lättande av de gifta kvinnornas arbetsbörda. (Forts.)

3. Kan det förväntas att de samhällskategorier, vilka det nu gäller, kvinnorna, erhålla en sådan representation i kommittén, att den blir allsidigt sammansatt?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.45 på dagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Rättelse.

I det tryckta protokollet för onsdagen den 17 mars 1943 f. m. sid. 88 rad 15 nedifrån står: Herr *Pauli*; skall vara: Herr *Mannerskantz*.
